

Vereniging Oud Valkenburg

OUD VALKENBURG

NIEUWSBRIEF september 2024

Pieter Wouwerman (1623-1682), Paardenmarkt van Valkenburg

We beginnen deze nieuwsbrief met een schilderij van Pieter Wouwerman. Een van de vele schilders die de Valkenburgse paardenmarkt in de 17^e eeuw vastlegde. Dit jaar wordt de mart voor de 1077ste keer georganiseerd. Voor het eerst in het jaar 837, wat inhoudt dat de mart ruim 100 maal niet is georganiseerd. Zoals in het jaar 1574, toen de Spanjaarden Leiden belegerden. Op 3 oktober werd Leiden ontzet en dat is dit jaar 450 jaar geleden en het wordt groots gevierd.

Hallo Leden

In deze nieuwsbrief weer allerlei feiten en verhalen over de rijke geschiedenis van ons dorp. We staan stil bij het beleg van Leiden en haar ontzet en wat het betekende voor Valkenburg. Daarbij hoort Het Leidse glas (kerkraam). Verder een bijzonder verhaal uit begin jaren 50 over de Varkenspest in Valkenburg. We vertellen over de GEM, de laatste feitjes en verenigingsnieuw.

We wensen u veel leesplezier met deze nieuwsbrief .

1574

Na het doorsteken van de zeedijk bij Rotterdam liep het land onder water en konden bootjes oprukken richting Leiden. Ets uit 1623-1625, maker anoniem.

Vanaf oktober 1573 werd Leiden door de Spanjaarden belegerd. Uithongeren was de tactiek. Valkenburg was één van de schansen rondom Leiden. De 80 jarige oorlog met Spanje was in volle gang. Aanleiding was de beeldenstorm in 1566. De watergeuzen werden geprezen om hun strijd in naam van Oranje, maar gingen daarbij niet bepaald zachtzinnig te werk. Zowel de geuzen als de spanjolen gingen plunderend en slopend door de streek. In 1571 werd de Witte Kerk in Katwijk geplunderd en een jaar later in brand gestoken. De toren bleef daarbij intact. De abdij in Rijnsburg moest eraan geloven, alsmede de Dorpskerk in Wassenaar. Ook het Groene Kerkje in Oegstgeest werd verwoest. In Valkenburg bleef de Lange Maai wonderwel gespaard, maar het aangrenzende kerkgebouw werd zwaar beschadigd. Door de onrust in de regio werd de paardenmarkt in 1573 verplaatst binnen de stadsmuren van Leiden. Een maand later kwam het Spaanse leger. Tijdens het beleg van Leiden moesten de boeren hun producten afstaan aan de soldaten. Het beleg werd in april 1574 plotseling opgeheven toen Generaal Valdez met zijn troepen moest assisteren bij de slag op de Mookerheide. Leiden hield er rekening mee dat de vijand terug zou komen. Op last van de stadsregering werd bij Valkenburg een schans opgeworpen. *De 26e april was het druk van werkvolk in Valkenburg, waar men lustig aan het delven ging. Wie vroeg wat sulks te betekenen had, kreeg ten antwoord dat er een schans moest worden opgehaald. Met zoveel ijver werd daarmee voortgegaan, dat na een paar weken de aardenwallen geschikt waren om een bezetting van 600 Engelsen te kunnen bergen.* De boeren in ons dorp werden daar niet veel wijzer van. Twee maanden later kwamen de Spanjaarden

weer terug en (gelukkig voor het dorp) verlieten de Engelsen de schans richting Leiden. De schans werd door de spanjaarden onder leiding van de kolonels Carondelet en Juan de Nesire ingenomen. Wie niet sterk is moet slim zijn. Het leger van Oranje was veel kleiner dan dat van Alva en de zijnen. Men besloot de dijken door te prikken en het land onder water te zetten. De Valkenburgers kregen het bevel van de Staten van Holland zich in veiligheid te brengen daar de polders onderwater werden gezet. Ze hadden daar niet zo'n trek in. Trouwens Valkenburg lag op een Terp! Maar ook nu geen Paardenmarkt in Valkenburg en zeker niet in Leiden. De markt werd verplaatst tot onder Rotterdam, naar Zwijndrecht. (droge voeten).

In de nacht van 2 op 3 oktober zorgde een zware storm er voor dat het water richting Leiden kwam. De Spanjaarden braken het beleg op en de Geuzen hadden vrij baan. In Leiden was het feest, maar Valkenburg was daar nog niet aan toe, gezien het feit dat ook de paardenmarkt van 1575 werd verplaatst. Wederom binnen de muren van de stad Leiden.

Daarna werd het weer een echt Valkenburgs gebeuren met als hoogtepunt het prinselijk bezoek in 1618.

Bezoek van de prinsen Frederik Hendrik en Maurits aan de paardenmarkt van Valkenburg in 1618
Adriaen van de Venne (1589-1662)

Het Leidse glas in de kerk te Valkenburg.

bewerkt door Henk Imthorn

Bron: Leidsche jaarboekje uit 1944

Blijkens een op 10 juli 1608 voor de Gerechte van Leiden gebracht verzoek van de Kerkmeesteren van Valkenburg had de kerk het lot van de meeste der Rijnlandsche kerkgebouwen gedeeld, toen voor en tijdens het beleg van Leiden zoveel eerbiedwaardige monumenten in deze streken verwoest werden. Eerst in 1608 verhalen de Kerkmeesters, dat hun kerk wel hersteld is, maar dat de glazen nog ontbreken.

Het verzoek kwam pas ruim 30 jaar na het ontzet van Leiden. We kunnen ons voorstellen dat de Valkenburgers niet direct stonden te springen het kerkgebouw te laten herstellen. De bewoners moesten weer een bestaan opbouwen. Er waren nauwelijks verdiensten. Daarbij de voortdurende dreiging van de Geuzen en hun belagers de Spanjaarden. Valkenburg was op papier nog Rooms katholiek. De "nije" leer deed wel haar intrede. Met name op het slot Torenvliet waren al (geheime) bijeenkomsten.

Huize Torenvliet in de 17^e eeuw.

De Valkenburgers gingen naar de kerk in Oegstgeest (Rooms) en Katwijk binnen (Hervormd). In 1592 werd het kerkgebouw overgedragen aan de gereformeerden. Het was nog steeds zwaar beschadigd en men begon aan de renovatie. Dat leidde tot het verzoek in 1608 aan Leiden.

De Kerkmeesteren wendden zich tot "eenige notabile steden, personagten en collegien" om nadere hulp. Het gerecht van Leiden beschikte gunstig op het verzoek om een glas in de kerk te schenken. Vijf dagen later rijdt een gezelschap naar het dorp om nader overleg te plegen met de predikant Davidt Jacobsz. Van Reverset.

De regio was Valkenburg gunstig gezind.

In het hoofd van het koor komt het glas van de Staten. Rechts daarvan (NO) het glas van de Stadhouder en links (ZO) het glas van huise van Wassenaar, comende alle drie deselve glazen. Aan de zuidzijde zal het glas komen dat men aan Haarlem zou vragen te schenken. In dien Haarlem weigert kan Leiden deze plaats krijgen en anders de tweede. Den Haag heeft reeds een glas toegezegd.

Stadssecretaris Van Hout geeft glasschrijver Clock de opdracht de ramen op te meten. Het

ontwerp werd gemaakt door Mr. Ysaack Nicolaj. Pas in november 1611 werden zij uitbetaald. Wat de keuze van het ontwerp betreft heeft Jan van Hout naar een Bijbelverhaal gezocht waarin het met de aloude Valkenburgse jaarmarkt verbonden paard op redelijke wijze te pas kon worden gebracht.

Men kwam uit op de bekering van Saulus (Paulus). In die tijd een populaire verbeelding. (De vervolging van de christenen door de Joden. Ofwel de vervolgers van de ketteren (protestanten) door de kerk van Rome.)

Zaterdag 14 en zondag 15 september Open monumentendag

Thema dit jaar is: Routes, netwerken en verbindingen.

Dan bent u in het Torenmuseum precies op de juiste plaats. Het museum is één van de 12 pleisterplaatsen in Zuid Holland langs de Limes. Een mooiere route kun je haast niet voorstellen. U begint in Katwijk en de verbinding loopt tot in Bodegraven en gaat daarna verder door de provincie Utrecht. Om Route, netwerken en verbinding te benadrukken staat in ieder museum een *Gem* centraal. Een *Gem* is een halfedelsteen, waarin een voorstelling is gegraveerd. Vaak niet groter dan een vingertop. In het torenmuseum zijn een aantal Gemmen te zien, die in Valkenburg zijn gevonden. Alleen dat laatste is al een prestatie.

Minerva

was een belangrijke godin in het oude Rome. Minerva, personifieerde de goddelijke macht van het verstand, vindingrijkheid, menselijke geest en wijsheid. Ze wordt vaak afgebeeld met een uil en wapenrusting. Naast haar rol als beschermster van steden, werd ze ook gezien als de uitvindster van nuttige en aangename zaken voor het menselijk leven.

Cupido

de god van de liefde en verlangen. Hij werd vaak afgebeeld als een jonge, gevleugelde jongen met een boog en pijlen. De dolfin symboliseerde hier mogelijk de snelle en onvoorspelbare aard van liefde.

Silvanus

was een Romeinse godheid van de bossen. Hij wordt vaak afgebeeld als een bejaarde man. In zijn hand draagt hij een pijnboom als knots, die hij met wortel en al uit de grond heeft gerukt. Naast de bossen beschermde hij ook velden, kudden en hielp hij wolven af te weren..

Victoria

was in de Romeinse mythologie de godin van de overwinning en werd als vanzelf verbonden met de god Mars. Haar verering nam toe naarmate het Romeinse leger zijn gebied uitbreidde. Victoria symboliseerde overwinning op de dood en werd vereerd door triomferende generaals bij hun terugkeer uit de oorlog.

VARKENSPEST IN VALKENBURG 1954

Varkenspest, het schrikbeeld voor elke varkenshouder met name nu deze funeste ziekte weer op een behoorlijke schaal (maart 1997) de kop op heeft gestoken in met name Zuid Nederland. Om te voorkomen dat deze ziekte zich uitbreidt dienen er van overheidswege rigoureuze maatregelen getroffen te worden in de vorm van vernietiging van duizenden dieren, het verbieden van vervoer en/of export enz. Een triest gebeuren.

Het zal wellicht slechts een paar Valkenburgers nog bekend zijn dat in 1954 in hun dorp ook varkenspest geheerst heeft. Toen bemoeide men zich van overheidswege nog niet met dit soort zaken, ook niet op financieel tegemoetkomend terrein. Ook toen was er in feite slechts één remedie: vernietiging! Of

De varkenspest is toen aangetroffen bij (mijn vader) Arie de Vries, Katwijkerweg 45. Voordat hij actief aan de slag ging als kweker (eind jaren '50) heeft hij jaren varkens gehouden om de kost te verdienen.

Achter de 'oude woning' Katwijkerweg 45 (zelfde locatie als de huidige woning) stonden naast het 'Herenhuis' welke dateert van 1744 en welke nog steeds te vinden is op de hoek 'Oude Rijn/Grote Wetering langs de oprijlaan en langs de Oude Rijn een paar schuren. Daarin werden toentertijd 54 varkens gehouden. Toen werd de dieren nog volop ruimte gegund tijdens de opgroeiperiode totdat ze verkocht werden ten behoeve van de slacht.

Nadat Arie de Vries in die periode een aantal (besmette) biggen van elders gekocht had

bemerkte hij binnen een paar dagen dat verschillende varkens ziek werden. Ze hadden een vorm van darmziekte: de deskundige omschrijving van Arie was (citaat): "de dieren waren volop aan de sch..., ze gierden gewoon".

De Varkensstal achter Katwijkerweg 45b

Wat te doen? Goede raad was duur, zowel letterlijk als figuurlijk. Toch moest de veearts gebeld worden. Dat is gebeurd en binnen 2 dagen (!!) stond dr. Van Oostrom uit Voorschoten al voor de deur. De goede man stelde varkenspest vast. Zijn advies (opdracht) luidde: de zieke dieren dienen per ommeegaande vernietigd te worden en degene die gezond zijn snel verkopen (dat kon toen nog) aan de slachterij, dit ten behoeve van 2^e keus vlees. Moeder Alie stelde toen tegen de veearts: Ik vraag mij af of Arie dat zomaar gaat doen, hem kennende zal hij zijn dieren niet zo maar opgeven.

En dat klopte.

Er kwam een bord langs de Katwijkerweg te staan met de schreeuwende boodschap : 'BESMET TERREIN VARKENSPEST'. Voor de veearts was op dat moment in feite de kous af.

Arie kon niet berusten in de opdracht van de heer van Oostrom en ging 's avonds tot middernacht bij de varkens zitten om hun gedrag te bestuderen en daar iets uit proberen te concluderen. De dieren waren heel onrustig aan het wroeten met hun neus en gilden van de honger. Immers, wat ze aten kwam er binnen de kortste keren onder hoge druk onder de krulstaart weer uit.

'Voldoende informatie' dus om zelf aan de slag te gaan met een poging de dieren weer gezond te krijgen. Niet geschoten is altijd mis. De opbrengst van varkens ten behoeve van '2^e keus vlees' was zo goed als nihil en nogmaals, van de overheid was geen financiële compensatie te verwachten.

Arie heeft aan de hand van zijn bevindingen een menu voor de varkens samengesteld, weke bestond uit de volgende ingrediënten:

graspollen, zemelen, kapot geslagen sintels en bosbessensap. Graspollen konden vrij eenvoudig uit het weiland (ook achter het huis) gestoken worden. Sintels konden gratis afgehaald worden bij de oude schelpenbranderij. De sintels werden op de vloer van de schuur kapot geslagen en over de vloeren van de varkensstallen gestrooid. Voedzame zemelen konden zonder problemen gekocht worden. Het idee van bosbessensap kwam bij Arie, die in feite ten einde raad was, op een zondagmorgen op. Bij belde diezelfde zondag met excuses Cees Meurs op, vertelde kort wat er aan de hand was en vroeg of hij diezelfde dag een paart kratten bosbessensap kon kopen. Gezien de omstandigheden wilde Cees Meurs daar natuurlijk best aan meewerken en oudste zoon Piet de Vries (toen 8 jaar) werd met de kruiwagen naar Meurs gestuurd om de bestelling op te halen.

De varkens vraten er gulzig van!

Ook hadden de varkens om welke reden dan ook behoefte aan het consumeren van de sintels; we kunnen ons wel voorstellen dat dit spul het maag-/darmkanaal behoorlijk geschuurd zal hebben. Het mag als bekend verondersteld worden dat varkens toch al niet geruisloos eten, maar het vermalen van sintels tussen varkenskiezen leverde zoveel 'gemaal' op dat de varkensstallen verdacht veel weg hadden van een betonmortelfabriek. Intussen is uit veiligheidsoverweging een grote rode loper op de laan uitgelegd, die gedompeld was met één of ander ontsmettend middel. Zodra passanten (dat kon toen ook nog) daarover liepen, was het besmettingsgevaar in feite geweken. Niet iedereen begreep dit en liep om de loper heen Zo was het middel nog erger dan de kwaal.

Na een paar dagen kon vastgesteld worden dat de voorgeschreven kuur 'à la Arie de Vries' effectief bleek te zijn. Na een week bleken de meest zieke of zwakke dieren (22 stuks) het niet te redden. Deze werden in combinatie

met de grootvader van Arie (óók een Arie de Vries Pzn.) uit de stal gesleept. Deze dieren moesten afgevoerd worden naar het noodslachthuis in Katwijk aan de Rijn. Deze bevond zich op de plaats waar nu de Rabobank staat, Gerard van Kuyeren zwaaide daar de scepter. De sterkste dieren bleven over, weliswaar sterk vermagerd maar na verloop van tijd weer helemaal gezond. Veearts van Oostrom, die na ruim een week toevallig weer 'op Valkenburg was' kwam uit interesse toch even bij Arie kijken 'of hij zijn varkens al kwijt was'. Hij kwam de stal in, zag tot zijn stomme verbazing 32 zeer hongerige

varkens rondlopen en riep uit: 'hier is een wonder gebeurd!!' Immers, alle varkens hadden verkocht moeten zijn of zouden van ellende bezweken moeten zijn. Trots vertelde Arie zijn verhaal aan de veearts, die nog steeds niet kon geloven dat op een zo eenvoudige manier deze ellendige ziekte overwonnen kon worden. Hoe dan ook, door grote inzet en creativiteit is voor het jonge gezin de Vries het financiële debacle binnen de perken gebleven.

Gert de Vries

*Thuis heb ik nog een ansichtkaart waarop.....
Dit dorp..... Ik weet nog hoe het was.....*

DE LIMES WERELD ERFGOED.

Het torenmuseum krijgt steeds meer bezoekers van buiten af. Mensen die de Limesroute lopen. Het wereld erfgoed trekt bezoekers en daar zijn we uiteraard blij mee. Zoals we al eerder vermelden geeft dit ook verplichtingen aan de gemeente Katwijk. Het erfgoed moet zichtbaar zijn voor de bezoekers. Daarvoor heeft de vereniging (en stichting) veel werk verzet. Op zoveel mogelijk plaatsen in de openbare ruimten moet het Limes gebeuren naar voren komen.

In maart van dit jaar zijn er zes objecten geplaatst bij het museum. Het geeft het geheel een mooie opvallende entree. Er zijn nog vier palen met 3D prints, die elders in het dorp geplaatst zouden worden. De gemeente laat echter verstek gaan. De vier objecten staan al een halfjaar in de opslag bij de gemeentewerkplaats. Dat is slordig naar veel partijen toe. Zeker naar de burgers van ons dorp.

entree met de objecten

de overige objecten in de opslag reeds aangetast.

Verder vragen we ons af wie de objecten in de openbare ruimten onderhouden. Zo is er van de reproductie van de Romeinse weg niet veel meer over. Ook dit noemen we slordig.

De Romeinse weg zoals bedoeld

Dit lijkt me niet de bedoeling

DE VRIJWILLIGER

Op 7 augustus nam Henk Rijnveld afscheid als vrijwilliger binnen de vereniging Oud Valkenburg. Jarenlang heeft Henk op zaterdag de mensen welkom geheten als zij een bezoek brachten aan het Torenmuseum aan de Limes. Zijn gezondheid laat het niet toe om dit nog langer te doen. We willen Henk alle sterkte toe wensen en hem bedanken voor het werk dat hij binnen de vereniging heeft gedaan. We gaan zijn vriendelijke en rustige inbreng missen.

Oproep

We hebben gemerkt dat open gevallen plekken niet gemakkelijk worden ingevuld. Het zoeken naar nieuwe vrijwilligers, zoals bv. een voorzitter gaat zeer moeizaam. Daarom is in het bestuur besloten dat ondergetekende niet waarnemend, maar gewoon voorzitter is van de vereniging. Onze grote zorg is nieuwe aanwas in bestuur en vrijwilligers groep. We weten dat dit probleem bij vele verenigingen speelt. Daar komt bij ons nog bij dat de bestuursleden en vrijwilligers steeds ouder worden en de gemiddelde leeftijd inmiddels ver boven de 70 jaar is. We roepen daarom onze leden op na te denken over een actieve rol binnen de vereniging. De geschiedenis van ons dorp is te waardevol om deze niet door te geven aan de volgende generaties.

We hebben plannen voor uitbreiding met een serre en richting de kelders van de kerk, maar daar zijn betrokken leden bij nodig. Laat van u horen.

Uw voorzitter Henk Imthorn.

DE MEIDAGEN VAN 1940

Volgend jaar is het 85 jaar geleden dat op 10 mei de tweede wereld oorlog uitbrak in Nederland. Vijf dagen lang werd ons dorp zwaar geteisterd door granaatvuur en ander oorlogsgeweld.

Deze dagen willen we middels een tentoonstelling op de eerste etage van het museum gedenken. Wat de oorlog betekende voor het dorp, de gesneuvelden, gewonden en verwoestingen komen aan de orde. Ook veel persoonlijke verhalen van hen die er bij waren.

Heeft u nog informatie over de oorlogsdagen en jaren dan zien wij die graag. We vragen dan ook dit met ons te delen. U kunt bellen 06 38199389 of mailen henkimthorn@ziggo.nl

DOE MEE EN DEEL U INFORMATIE OVER DEZE DONKERE PERIODE IN ONS DORP.

Dorpsarchief en beeldbank OUD VALKENBURG ZH

Het dorpsarchief is nog volop in ontwikkeling, maar dat zit vooral in de voorbereiding van allerlei projectjes. Intussen is er nog steeds veel te zien en zijn we ook blij met een bijdrage over de bebouwing van Valkenburg in de 17^e eeuw.

Er is al veel gedaan aan het beschrijven van de Ansichtkaarten, we zijn bezig om de gedigitaliseerde films te inventariseren en deze geleidelijk per thema te gaan koppelen aan het dorpsarchief.

Met het oog op het herdenken van het 80-jarig jubileum van de bevrijding van ons land in 1945, zullen we extra inzetten op het verwerken van historisch materiaal over de Tweede Wereldoorlog. Dit is allemaal nog niet te zien. Verder gaan we aan de slag met het invoeren van historisch materiaal over onze eigen Valkenburgse brandweer.

Het systeem is ook nog in ontwikkeling. We streven ernaar om de zoekfunctie op korte termijn uit te breiden, zodat ook rechtstreeks in de foto's gezocht kan worden.

We zijn met weinig mensen en hebben grote ambities. Dus als er mensen zijn die het leuk vinden om mee te werken aan ons dorpsarchief, kom dan eens een praatje met me maken.

Met vriendelijke groet,

Hans van der Does

Email: johvddoes@gmail.com

EINDELIJK

Eindelijk was die daar dan. De Romeinse paal. Telkens beloofd, steeds weer uitgesteld. Maar nu staat hij te pronken op de derde etage. Nog wel in een houten kast, maar dat is tijdelijk. De paal krijgt een mooie plaats tussen de andere bezienswaardigheden. Moesten we op deze paal lang wachten. Bij de afbraak van het informatie centrum Rijnlandroute van de provincie mocht de vereniging UITZOEKEN! Resultaat een bak vol palen in onze opslag. Het kan verkeren zei Bredero.

zaterdag 14 en zondag 15 september

Open Monumentendag.

Op zaterdag 14 september is het Torenmuseum geopend van 10.00 tot 16.00 uur.
Dit jaar opent ook de kerk weer haar deuren en kunt u een kijkje nemen in het gebouw,
Op zondag 15 september is het museum geopend van 13.00 tot 16.00 uur.
De kerk is s morgens open om 10.00 uur waar u een kerkdienst kan meemaken.
De toegang is gratis.

woensdag 11 september Neerland Oudste Paardenmarkt

De 2^e woensdag in september zijn we s morgens open vanaf 10.00uur tot ca. 13.00 uur
U bent van harte welkom. De toegang is gratis.

dinsdag 12 november ledenavond in dorpshuis.

Met o.a. een lezing over de laatste opgravingen aan de Broekweg.

Auteursrecht berust bij Vereniging Oud Valkenburg.

Alle rechten voorbehouden.

Met dank aan Linda v.d. Berg voor haar bijdrage bij de verspreiding

OUD VALKENBURG